

ביהמ"ש המחוזי בת"א בפסק דין העומד על מצב הדיור הציבורי, הורה למשרד השיכון לקבוע משקלות מדידים לשקול לפיהן בקשות חריגות לסיוע בדיור, החזיר בקשות לקבלת סיוע בדיור לבחינה מחודשת של ועדות החריגים, והורה על מתן סיוע מוגדל בשכר דירה לעותרות

בית המשפט המחוזי בתל אביב דן בחמש עתירות מאוחדות, שהוגשו בידי הסיוע המשפטי, שעניינן קבלת סיוע בדיור במקרים שאינם עונים על נהלי הזכאות, של עותרות במצבים סוציו אקונומיים קשים ביותר, כמו גם השקיפות בהליכי קבלת סיוע בדיור

בפתח פסק הדין מביאה השופטת ד"ר מיכל אגמון גונן את סיפורה של אחת העותרת, הגב' סגלית לוי שבקשתה לקבל סיוע בדיור נדחתה. גב' לוי היא קורבן התעללות ואלימות קשה במשפחה, שהפכה לפגועת נפש ומוכרת כבעלת נכות נפשית ותפקודית, לצד מחלות קשות נוספות שמפאת צנעת הפרט לא יפורטו. גב' לוי חיה עם שני ילדיה, אחת מהם קטינה. לאחר שבקשתה לדיור ציבורי נדחתה (כיון שזכאות על פי הנהלים מותנית בהורות לשלושה ילדים תחת גיל 21 לפחות), פנתה גב' לוי לוועדת חריגים. וזו התשובה שקיבלה:

"למרות הנסיבות של המבקשת אשר הוצגו בוועדה, לרבות מצבה הכלכלי, החובות בהם היא שרויה, המצב הנפשי הקשה, הנכות ממנה היא סובלת והטיפול בבתה, הוועדה סבורה כי אין בנתונים כדי להצדיק חריגה מהכללים וזאת בין היתר בהסתכלות מבחינה רוחבית של המקרים המגיעים לפתחה של הוועדה"

השופטת אגמון גונן עומדת על הנתונים הקשים והמדאיגים בנוגע לקבלת סיוע בדיור, הן סיוע בשכר דירה, הן דירות בדיור הציבורי, ההולכות ומתמעטות כשהתור הולך וגדל. מנתונים שמסר משרד השיכון במהלך ההליך, מגיעים לוועדת חריגים של משרד השיכון כ-30,000 פונות ופונים כל שנה, כשעל ועדות החריגים לבחון אותן בחינה רוחבית, כך שרק אלו במצב הקשה ביותר יזכו לסיוע.

השופטת אגמון גונן מדגישה כי העתירות אינן תוקפות את הקצאת התקציבים לדיור הציבורי, על אף השאלה שהן מציפות בעקיפין, האם תקציבים אלו עונים על הזכות לדיור בכבוד. לדבריה: **"המציאות בכל הנוגע לדיור ציבורי היא קשה וכואבת, אך המפתח לשינוי מדיניות זו אינו נתון בידי בית המשפט. הסעדים המתבקשים בעתירות אלו נוגעים לתבחינים לחלוקת המשאבים, לאופן קבלת והנמקת ההחלטות ולשקיפות ההליך המנהלי בהקשר של דיור ציבורי."**

השופטת אגמון גונן פותחת את הדיון בנתונים בדבר מצב הדיור הציבורי ותוכניות הסיוע בדיור: **"...תיאור המצב בשטח, התקציבים המוקצים לסיוע בדיור בכלל, ולמקרים החריגים בפרט, לכמות הדירות ותור הממתנים, ומעל הכל לכמות הפניות לוועדות החריגים, והתקציב העומד לרשותם. כל אלו עומדים ברקע, תלויים כענן קודר מעל העותרות שלפניי, כמו גם מעל כל הנזקקים לסיוע בדיור, והופכים את עבודת ועדות החריגים לכמעט בלתי אפשרית מראש."**

השופטת עומדת על דו"חות ציבוריים שונים שנערכו בעניין זה בשנים האחרונות, כמו גם לנתונים מדו"ח מבקר המדינה בנושא משנת 2000. כן הובאו נתונים באשר לתקציב משרד השיכון בנוגע לסיוע בדיור ממנו עולה כי התקציב למקרים החריגים, הוא נמוך ומשתנה. כך, למשל, בשנת 2017

עמד תקציב הזכאים על 1.820 מיליארד שקל, בעוד תקציב החריגים עמד על כ-60 מיליון שקלים (כ-3%), לעומת שנת 2018, אז תקציב הזכאים עלה ועמד על 1.847 מיליארד שקל בעוד תקציב החריגים ירד משמעותית ועמד על כ-40 מיליון שקלים (כ-2%). זאת, בעוד רשימת הפניות לוועדת חריגים גדלה מדי שנה. השופטת אגמון גונן קובעת כי לאור הנתונים: **"ברור לחלוטין שלא כל מי שאכן נזקק לסיוע בדיור, מוגדר כזכאי על פי הנהלים"**.

השופטת אגמון גונן בוחנת את התנהלות משרד השיכון על רקע הזכות לדיור ומשמעותה, ומדגישה כי הזכאות לסיוע בדיור לא נקבעה בחקיקה ואף לא בתקנות, אלא בנהלים של משרד השיכון, על היותה של הזכות לדיור זכות יסוד.

פרק נפרד בפסק הדין מוקדש לאנשים החיים בעוני, ולחשיבות השקיפות, כדי שיוכלו לדעת מה הן זכויותיהן ולמצותן, בהקשר זה מודגשת חשיבות הסיוע המשפטי באיתור מקרים חוזרים המעלים "בעיית רוחב", כמו במקרה של עתירות מאוחדות אלו.

העתירות עצמן, מעוררות שלושה סוגי בעיות. הראשון, נוגע להתנהלות ועדות החריגים במשרד השיכון – הן לאופן הפעלת שיקול הדעת, הן לעניין ההנמקה; השני – נוגע להמתנה בתור לדיור ציבורי, והשלישי – לשקיפות ופרסום הן של החלטות ועד החריגים, הן של הנתונים בדבר דירות הדיור הציבורי, לרבות נותנים על תור הממתינים ומאפייניהם.

אשר להתנהלות ועדות החריגים:

השופטת אגמון גונן מדגישה, כי בתי המשפט לא יתערבו ככלל, בשאלות תקציביות של הקצאת משאבים, אולם מבהירה כי במקרים אלו יש לדאוג לשוויון וצדק חלוקתי בהקצאת המשאבים הקיימים לטובת אותם אלו שלא הוכרו כזכאים על פי הנהלים ונזקקים לאישור ועדת חריגים. לדבריה: **"על משרד השיכון לנהוג בשוויוניות בפונים לוועדות החריגים, בהתבסס על המגבלות התקציביות, כך שיזכו בסיוע בדיור רק אותם הנזקקים לכך ביותר, על כך משרד השיכון אינו חולק כלל ועיקר. תפקיד בית המשפט הוא לוודא כי כך נעשה"**.

בכדי להדגים את הבעייתיות בדיון ללא תבחינים מדידים בכ-30,000 בקשות לשנה בוועדות החריגים, הביאה השופטת דוגמאות של מספר מקרים בהם ניתן סיוע חריג, במקרים, שעל פניה "קלים" יותר, אף כי כמובן קשים כשלעצמם וכך כתבה:

"אין הכוונה לקבוע מסמרות לגבי המקרים בהם התקבלו הבקשות, וגם לא לגבי אלו שנדחו, אלא להדגים שעם כל הרצון והכוונות הטובות, לא ניתן, כשמדובר בשני סוגי ועדות חריגים בהרכבים שונים (ובועדת אכלוס גם במחוזות שונים), לחלק את משאב הסיוע בדיור הניתן בצמצום, בצורה שוויונית, בין 30,000 פונים בשנה, ללא קביעת משקלות מדידים לתבחינים שקבע משרד השיכון."

על כן בית המשפט חייב את משרד השיכון להוסיף למסמך התבחינים שערך במהלך ההליך, גם משקולות מדידים. בית המשפט אפשר למשרד השיכון לעשות כן בתוך שנה וחצי (עד סוף שנת 2022), ועד למועד זה גם לדאוג לתהליך המיחשובי הנדרש כך שכל ההחלטות של ועדות החריגים יפורסמו, כולל כלל התבחינים (כמובן ללא פרטים מזהים של הפונים).

אשר לתור לקבלת דיור ציבורי לזכאים - נושא נוסף שנדון בפסק הדין היה התור לקבל דיור ציבורי לזכאים, כאשר במהלך ההמתנה בתור מאבדים הזכאים את הזכאות (בדרך כלל כי ילדיהם גדלים ואינם נכנסים עוד בהגדרת "ילד" גם אם בפועל הם ממשיכים להתגורר בבית). השופטת אגמון גונן עמדה על חוסר השוויון המובנה במצב דברים זה:

"כל עוד הזכאי לא קיבל דירה בדיור הציבורי הזכאות לדיור הציבורי היא לתקופה של ארבע שנים. לאחר תקופה זו הזכאות נכחנת מחדש לפי הנתונים העדכניים של המשפחה. לעומת זאת, אם הזכאי קיבל דירה בדיור הציבורי הוא אינו מאבד את הזכות לגור בדירה גם אם אינו עומד עוד בתנאי הזכאות, למשל אם ילדיו בגרו ועזבו את הבית. מכיוון שהסיוע ניתן לטווח ארוך, והמצוקה חולפת, בעיקר במקרים בהם הילדים בגרו ועזבו, נשארים בדירות אנשים שלו היו מבקשים לא היו זכאים עוד לדיור ציבורי.... אין ספק כי זהו מצב לא שוויוני, שניתן להביאו, על פני הדברים, לפתרון בשתי דרכים, הראשונה, לקבוע שדיור ציבורי בעין יינתן רק לתקופת הזכאות ולאחר מכן יפנו הזכאים את הדירה, או למצער יישאו בשכר דירה ריאלי, והשנייה, מתן דיור ציבורי למי שלא קיבל דיור ציבורי במהלך תקופת ההמתנה, היינו הקפאת הזכאות לאחר תקופת ההמתנה מסוימת."

עם זאת קבעה, כי בעתירות שלפנייה לא הובאו די נתונים כדי להביא להכרעת רוחב בנושא, אם כי הפנתה את תשומת לב משרד השיכון לפתור בעיה זו. הפתרון שניתן במקרה זה היה להוסיף לרשימת התבחינים שעל ועדת החריגים לשקול, גם תבחין של המתנה בתור ככלל, וניקוד גבוה יותר למי שבעת ההמתנה בתור אבדה את זכאותה (כפי שקרה לאחת העותרות, גב' קמרי).

באשר לשקיפות ופרסום – לעניין זה נקבע, כאמור, כי כל החלטות ועדות החריגים יפורסמו, לרבות התבחינים שנלקחו בחשבון ומספרם. עוד נקבע כי על ועדות החריגים לשלוח את פרוטוקל הדין לכל פונה יחד עם ההחלטה.

עוד נקבע כי יש חשיבות מיוחדת לפרסום פרטים בדבר מלאי הדירות והתור לקבלת דיור ציבורי: **"הן הנזקים לדיור ציבורי, הן המייצגים, כמו הסיוע המשפטי, אינם יכולים לבדוק מה גודל התור ביישוב מסוים, ומה המאפיינים של הממתנים בתור, בראש ובראשונה כדי לבחון האם התור מתנהל כסדרו, ובנוסף, כדי לשקול למשל, לבקש דיור ציבורי במקום אחר, זמין יותר, בעיקר אם הם עומדים לאבד את זכאותם."**

אשר לעתירות הפרטניות, נקבע כי כל הבקשות שהוגשו במסגרתם, יוחזרו לבחינה מחודשת של ועדות החריגים, שיקבלו החלטה חדשה בהם רק לאחר הטמעת המשקלות המדידים לתבחינים, והתיקונים הנוספים לנוהלי ועדות חריגים עליהם הורה בית המשפט. לגבי חלק מהמקרים נקבע כי עד להחלטה כאמור יקבלו העותרות סיוע מוגדל בשכר דירה (כפי שהיו מקבלות לו היו ממתניות בתור לדיור ציבורי).